

Toeristen als plaag of zegen? Een onderzoek naar de houding ten opzichte van toerisme op de Waddeneilanden en het vasteland van het Waddengebied

Pieter Horn (S2387522)

Samenvatting

In de wetenschappelijke literatuur over houdingen van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme, wordt herhaaldelijk aangegeven dat er onderzoek gedaan moet worden naar de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van toerisme. Dat is in dit onderzoek gedaan in het Waddengebied door de Waddeneilanden (met een *mature* toeristische sector) met het vasteland van het Waddengebied (met een minder ontwikkelde toeristische sector) te vergelijken. Het doel van dit onderzoek is onderzoeken in hoeverre er een verschil is tussen de houding van de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied ten opzichte van toerisme. Om dit te onderzoeken is een conceptueel model gevormd aan de hand van reeds bestaande onderzoeken en bijbehorende modellen. Aan de hand van dit conceptueel model en eerdere onderzoeken zijn vragen voor een enquête ontworpen. Deze enquête is online verspreid onder inwoners van het Waddengebied. Met de verkregen data is onderzocht of er een verschil tussen de bewoners van de Waddeneilanden en de bewoners van het vasteland van het Waddengebied betreffende de houding ten opzichte van toerisme aangetoond kan worden. Tegen de, op bestaande literatuur gebaseerde, verwachting in kan geen verschil aangetoond worden tussen de houding van de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied ten opzichte van toerisme.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Theoretisch kader	5
2.1 De ontwikkeling van toerisme	5
2.2 De houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme	6
2.3 Conceptuele modellen	7
2.4 Hypothesen.....	9
3. Methodologie	11
3.1 Dataverzameling	11
3.2 Onderzoeksinstrument	12
3.3 Analyse	13
3.4 Ethiek	14
4. Resultaten	15
4.1 Het combineren van variabelen	15
4.2 Beantwoording van de hoofdvraag (t-toetsen en Mann-Whitneytoetsen)	15
4.3 Zonder Duitse respondenten	16
4.4 Het testen van het conceptueel model	16
4.5 Meervoudige lineaire regressie	17
5. Conclusies	18
5.1 Conclusies	18
5.2 Discussie	18
5.3 Aanbevelingen	19
6. Literatuurlijst	20
Bijlage 1 - Enquête	23
Bijlage 2 - Scatterplots bij lineaire regressies	37
Bijlage 3 - Tabellen uitkomsten	39

1. Inleiding

In dit onderzoek zal gekeken worden naar het verschil tussen de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme op de Waddeneilanden en de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme op het vasteland van het Waddengebied. Er zijn al meerdere onderzoeken gedaan naar de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme (bijvoorbeeld Wang & Pfister, 2008; Gursoy *et al.*, 2002; Ryan & Montgomery, 1994; Liu *et al.*, 1987). Er wordt echter in meerdere onderzoeken (Wang & Pfister, 2008; Ko & Steward, 2002; Jurowski *et al.*, 1997) genoemd dat er onderzoek gedaan moet worden naar de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van toerisme. Het Waddengebied is uitermate geschikt om hier onderzoek naar te doen.

Het Waddengebied is een gebied waar de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van toerisme goed onderzocht kan worden. De Waddeneilanden zijn zeer toeristisch, maar de Waddenkust is veel minder toeristisch (Sijtsma *et al.*, 2014; Revier *et al.*, 2012; Sijtsma *et al.*, 2012). Op de Waddeneilanden zijn signalen van bewoners gekomen dat de hoeveelheid toerisme voor overlast zorgt (Van der Gootop, 2013; Ronde, 2010; Van Oordt, 2003), maar de bewoners vinden toerisme ook belangrijk (Van der Gootop, 2013; Ronde, 2010). Aan de Waddenkust zijn juist geluiden van bewoners te horen die willen dat toerisme aan de Waddenkust gestimuleerd wordt (De Kluis, 2015). Door de Waddeneilanden en het vasteland van het Waddengebied in dit opzicht met elkaar te vergelijken, wordt er binnen één gebied naar ontwikkelde toeristische bestemmingen en minder ontwikkelde toeristische bestemmingen gekeken.

In meerdere onderzoeken wordt genoemd dat er onderzoek gedaan moet worden naar de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van toerisme. Ko & Steward (2002) veronderstellen dat hun resultaten beïnvloed zijn door de ver ontwikkelde toeristische sector in hun onderzoeksgebied en geven aan dat een onderzoek naar de houding van de bevolking ten opzichte van toerisme in ontwikkelde toeristische bestemmingen en minder ontwikkelde toeristische bestemmingen nodig is. Jurowski *et al.* (1997) geven aan dat hun onderzoek in een gebied met een niet zo ontwikkelde toeristische sector is uitgevoerd. Ze maken al uit eerder onderzoek op dat er een verband is tussen economische ontwikkeling en de houding van de lokale bevolking, maar geven aan dat een onderzoek naar gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van de toeristische sector meer duidelijkheid zou geven. Wang & Pfister (2008) geven aan dat het niveau van de ontwikkeling van de toeristische sector waarschijnlijk veel invloed heeft op de houding van de lokale bevolking, maar dat er nog geen onderzoek naar gedaan is. Al met al wordt in meerdere onderzoeken aangegeven dat een onderzoek naar de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van toerisme een nuttige toevoeging op de huidige kennis over de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme zou zijn.

Het doel van dit onderzoek is onderzoeken in hoeverre er een verschil is tussen de houding van de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied ten opzichte van toerisme. De vraag om dit doel te bereiken luidt: In hoeverre verschilt de houding ten opzichte van toerisme onder de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied? Deze onderzoeksvraag kan opgedeeld worden in de volgende deelvragen:

- In hoeverre verschilt de ervaren positieve impact van toerisme onder de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied?
- In hoeverre verschilt de ervaren negatieve impact van toerisme onder de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied?

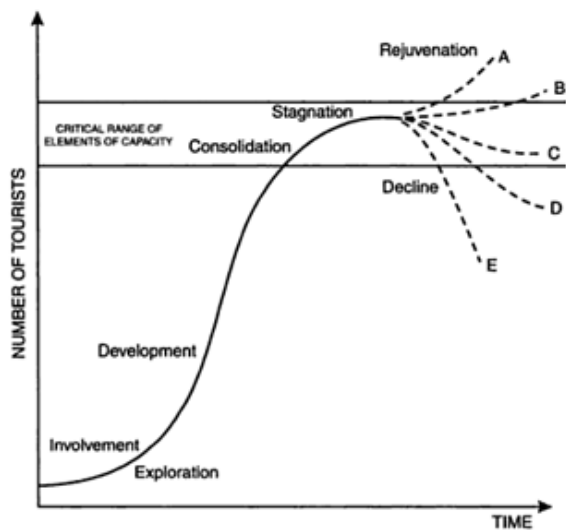
- In hoeverre verschilt de steun voor de ontwikkeling van toerisme onder de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied?

Om deze vragen te beantwoorden is eerst in het theoretisch kader gekeken wat er al bekend is over het onderwerp. Tevens staan in dit deel het conceptueel model waarop het onderzoek gebaseerd is en de hypothesen. Vervolgens is in de methodologie te vinden hoe de data is verzameld en geanalyseerd. De uitkomsten van deze analyses zijn te vinden in de resultaten en ten slotte staan in de conclusies de interpretaties van die resultaten en een kritische terugblik op het onderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1 De ontwikkeling van toeristische bestemmingen

Butler (2006) heeft een model ontwikkeld om de ontwikkeling van toeristische bestemmingen te conceptualiseren. Deze *Tourism Area Life Cycle* (TALC) (te zien in figuur 1) is gebaseerd op de *Product Life Cycle*, maar met de variabelen *aantal toeristen* en *tijd*. Volgens de TALC ontwikkelt een toeristische bestemming zich in vijf fasen: *exploration*, *involvement*, *development*, *consolidation* en *stagnation*. Na de stagnatiefase zijn er verschillende scenario's mogelijk. *Decline* en *Rejuvenation* vormen de uiterste scenario's, maar de ontwikkeling kan er ook tussen liggen. Op basis van Butler (2006) staat in tabel 1 een beschrijving van de vijf fasen.

Figuur 1 Tourism Area Life Cycle (Butler, 2006, p.5).

Tabel 1 De 5 fasen van de TALC

1. Exploration	Kleine bezoekersaantallen, de bestemming wordt ontdekt.
2. Involvement	Toeristen komen in regelmatige hoeveelheden en voorzieningen voor toeristen worden opgezet.
3. Development	Toerisme wordt gepromoot en voorzieningen worden grootschalig.
4. Consolidation	De groei van bezoekersaantallen neemt af en het aantal bezoekers overstijgt het aantal inwoners, toerisme beslaat een essentieel deel van de economie.
5. Stagnation	Het bezoekersaantal stopt met groeien en de capaciteit van de bestemming is bereikt of overschreden.

Hovinen (1982) stelt op basis van observaties in Lancaster (Verenigde Staten van Amerika) de fase *maturity* op, welke een alternatief vormt voor de fasen *consolidation* en *stagnation*. Hierbij is het belangrijkste kenmerk dat de snelle toename in het aantal toeristen afneemt, maar lange tijd geen stagnatie optreedt (Hovinen, 1982). Het oorspronkelijke model van Butler gaat vooral op bij resorts en bestemmingen met één toeristische attractie (Hovinen, 2002). Getz (1992) ondersteunt het idee van *maturity* en ziet het als een fase waarin geen permanente afname van toerisme lijkt te komen en elementen van *consolidation*, *stagnation*, *decline* en *rejuvenation* naast elkaar bestaan. Elementen van deze fasen bestaan naast elkaar doordat de regio min of meer stabiel is, maar sommige ondernemingen binnen de regio het slecht doen en andere juist heel goed. Dit biedt zowel kansen als uitdagingen voor individuele ondernemers (Hovinen, 2002). Tevens stelt Hovinen (2002) dat het succes van de regio fluctueert (vaak door invloeden van buitenaf zoals het opnemen van een film in

de regio of een recessie), maar over langere periode stabiel is. Getz (1992) stelt dat de fase *maturity* bij oudere toeristische bestemmingen waarschijnlijk een permanente fase is. *Maturity* vormt dus een fase waarin de snelle toename in het aantal toeristen afgenomen is, veel fluctuatie is (Hovinen, 2002) en elementen van *consolidation*, *stagnation*, *decline* en *rejuvenation* naast elkaar bestaan (Getz, 1992).

De Waddeneilanden bevinden zich in deze fase van *maturity* (Sijtsma *et al.*, 2014; Sijtsma *et al.*, 2012). De toeristische sector op het vasteland is echter veel minder ontwikkeld dan de toeristische sector op de Waddeneilanden (Revier *et al.*, 2012; Sijtsma *et al.*, 2008). De afgelopen jaren heeft het vasteland van het Waddengebied wel een sterke groei in bezoekersaantallen, werkgelegenheid en bestedingen binnen de toeristische sector doorgemaakt (Sijtsma, 2008). Toch is de toeristische sector nog relatief onbelangrijk op het vasteland (Sijtsma *et al.*, 2014). Het vasteland is lastig te classificeren, maar bevat in ieder geval elementen van *involvement* en zou misschien zelfs al richting *development* kunnen gaan (Sijtsma *et al.*, 2014). In Duitsland is het toerisme op het vasteland van het Waddengebied verder ontwikkeld (Sijtsma *et al.*, 2008). Reden hiervoor zou kunnen zijn dat Duitsland geen andere kust heeft dan de Waddenkust in tegenstelling tot Nederland en Denemarken (Sijtsma *et al.*, 2008) of dat toerisme op het Duitse vasteland uitgebreid gepromoot is, gebruik makend van de Werelderfgoedstatus (Revier *et al.*, 2012). De Waddeneilanden bevinden zich dus in een fase van *maturity*, maar de toeristische sector van het vasteland van het Waddengebied is minder ver ontwikkeld en bevindt zich in de fase *involvement* of op z'n hoogst in de fase *development* (Sijtsma *et al.*, 2014).

2.2 De houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme

In de Engelstalige literatuur wordt vaak gesproken van de *attitude toward tourism*. Die *attitude* kan op verschillende manieren gedefinieerd worden. Zo hebben Lindberg & Johnson (1997) het over een totaal van verschillende aan toerisme gerelateerde kosten en baten. Andereck & Vogt (2000) verbinden het begrip *attitude* met *perception*, maar komen tot de conclusie dat deze begrippen in praktijk hetzelfde betekenen. Wang & Pfister (2008) beschrijven *attitude* als de gemoedstoestand van een individu ten opzichte van een waarde. Ook benoemen zij dat de *attitude toward tourism* in onderzoek vaak de mate waarin toeristische ontwikkelingen geaccepteerd worden door de lokale bevolking, is. Als in dit onderzoek gesproken wordt over de houding ten opzichte van toerisme, wordt (net als in Ko & Steward (2002) en Perdue *et al.* (1990)) bedoeld in welke mate iemand positieve gevolgen van toerisme ervaart, in welke mate iemand negatieve gevolgen van toerisme ervaart en in welke mate iemand ontwikkeling van toerisme in het gebied steunt.

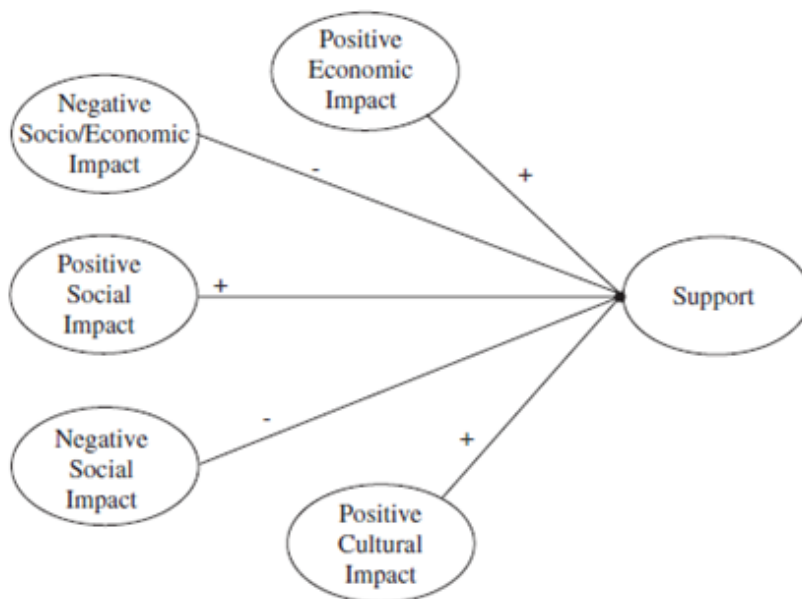
Uit veel verschillende onderzoeken blijkt dat toerisme zowel positieve als negatieve gevolgen kan hebben voor de lokale bevolking (bijvoorbeeld: Wang & Pfister, 2008; Andereck & Vogt, 2000; Davis *et al.*, 1988). Er is veel onderzoek gedaan naar de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme. De houding van bewoners hangt er onder andere vanaf van welke voor- en nadelen de bewoners zich bewust zijn. Andereck *et al.* (2005) concluderen uit hun onderzoek in Arizona (Verenigde Staten van Amerika) dat inwoners die zelf profiteren van toerisme zich zowel bewust zijn van de voordelen als van de nadelen van toerisme, maar inwoners die persoonlijk niet profiteren van toerisme, zich alleen bewust zijn van de nadelen van toerisme. Andereck *et al.* (2005) stellen tevens dat voorlichting en bewustmakingscampagnes er voor kunnen zorgen dat de gehele bevolking zich bewust wordt van zowel de voordelen als de nadelen van toerisme, dit wordt ondersteund door Davis *et al.* (1988). Liu *et al.* (1987) geven ook aan dat in hoeverre inwoners zich bewust zijn van voor- en nadelen een grote rol speelt bij de houding die inwoners aannemen ten opzichte van toerisme. Uit hun onderzoek in Hawaï (Verenigde Staten van Amerika), Noord-Wales (Verenigd Koninkrijk) en Istanbul (Turkije) blijkt dat bewoners van toeristische bestemmingen die meer *mature* zijn, zich meer bewust zijn van de impact van toerisme dan bewoners van toeristische bestemmingen die minder *mature* zijn. Het onderzoek van Liu *et al.* (1987) is een van de weinige onderzoeken die

verschillende locaties in verschillende ontwikkelingsfasen van toerisme vergelijkt. Dyer *et al.* (2007) vergelijken hun resultaten van Sunshine Coast (Australië) niet met de resultaten van een minder *mature* toeristische bestemming, maar benoemen wel dat ze het opvallend vinden dat hun onderzoekspopulatie positief is over toerisme en eventuele verdere ontwikkeling van toerisme steunt. Dit hadden ze niet verwacht, omdat inwoners van *mature* toeristische bestemmingen vaak negatief staan ten opzichte van toerisme (Dyer *et al.*, 2007). Ook Butler (2006) geeft in de beschrijving bij zijn TALC aan dat naarmate een toeristische bestemming zich verder ontwikkelt, de bevolking een negatievere houding ten opzichte van toerisme aanneemt. Er zijn dus meerdere onderzoeken naar de houding van bewoners ten opzichte van toerisme uitgevoerd, maar slechts enkele onderzoeken zijn in verband gebracht met de fase van ontwikkeling van de toeristische sector. Waar wel naar verschillende fasen van ontwikkeling van de toeristische sector gekeken werd, bleek dat de lokale bevolking van toeristische bestemmingen die *mature* zijn, een negatievere houding hebben ten opzichte van toerisme dan de lokale bevolking van toeristische bestemmingen die minder ver ontwikkeld zijn.

Dit onderzoek vergelijkt twee onderdelen van één gebied met elkaar, namelijk de Waddeneilanden en het vasteland van het Waddengebied. Er is onderzoek gedaan naar de houding van de lokale bevolking in het Waddengebied ten opzichte van toerisme, maar dat is een onderzoek dat alleen op Texel plaatsvond, bovendien lag bij dit onderzoek de focus op de duurzame ontwikkeling van toerisme. Van der Duim & Caalders (2004) vonden onder meer dat meer dan driekwart van de respondenten op Texel aangaf dat hun leven aanzienlijk veranderd is door toerisme en slechts de helft daarvan vindt die verandering positief. Verder is er nog geen onderzoek gedaan naar de houding van bewoners ten opzichte van toerisme in het Waddengebied.

2.3 Conceptuele modellen

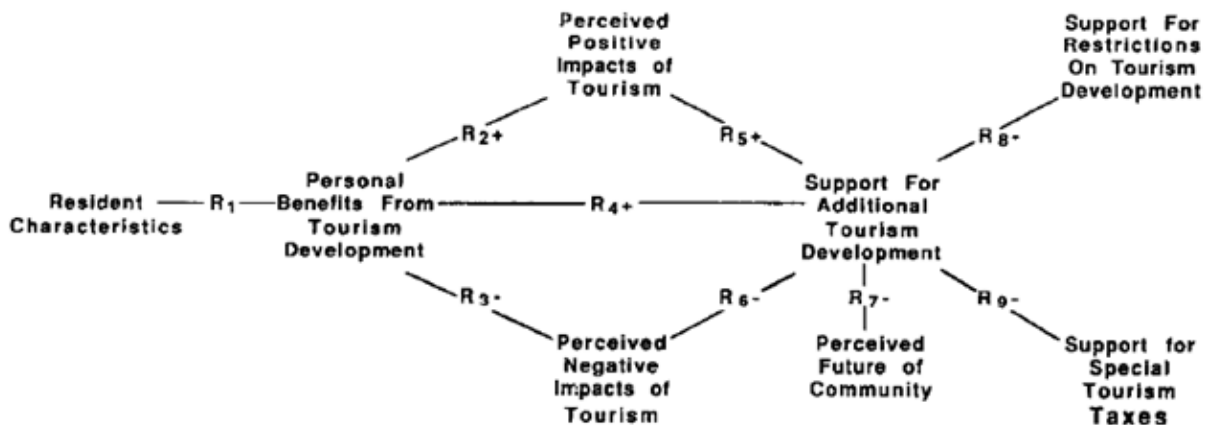
Er zijn verschillende onderzoeken geweest waarin geprobeerd is de houding van de lokale bevolking tegenover toerisme te conceptualiseren. Eerst worden de belangrijkste conceptuele modellen besproken om vervolgens tot het conceptueel model van dit onderzoek te komen.

Figuur 2 Conceptueel model van Dyer *et al.* (2007, p.415).

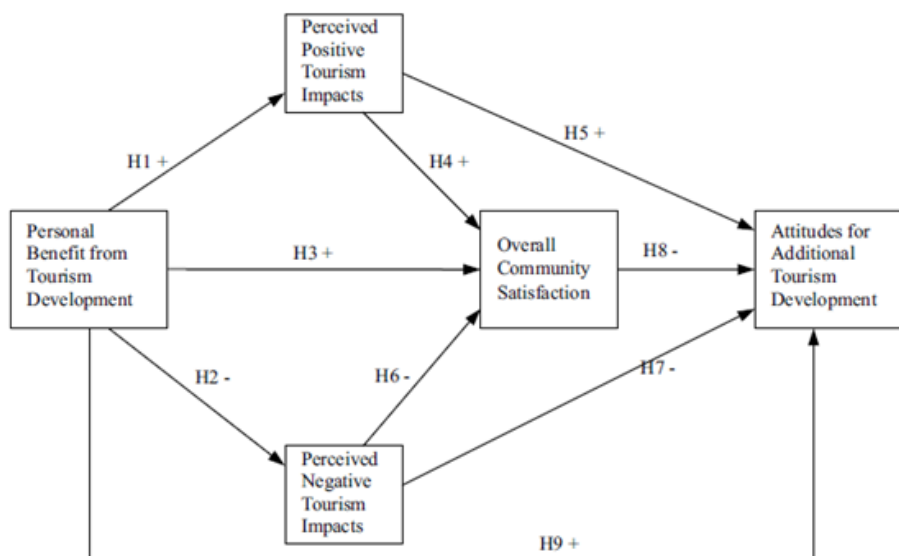
Dyer *et al.* (2007) benoemen het steunen van de ontwikkeling van toerisme als afhankelijke variabele en benoemen vijf onafhankelijke variabelen. Drie van de onafhankelijke variabelen, hebben volgens

Dyer *et al.* (2007) een positief verband met het steunen van de ontwikkeling van toerisme. Namelijk *ervaren positieve economische impact*, *ervaren positieve sociale impact* en *ervaren positieve culturele impact*. De andere twee onafhankelijke variabelen (*ervaren negatieve sociaal-economische impact* en *ervaren negatieve sociale impact*) hebben een negatief verband met het steunen van de ontwikkeling van toerisme. Deze vijf door Dyer *et al.* (2007) gevonden verbanden zijn weergegeven in figuur 2.

Figuur 3 Conceptueel model van Perdue *et al.* (1990, p.589).

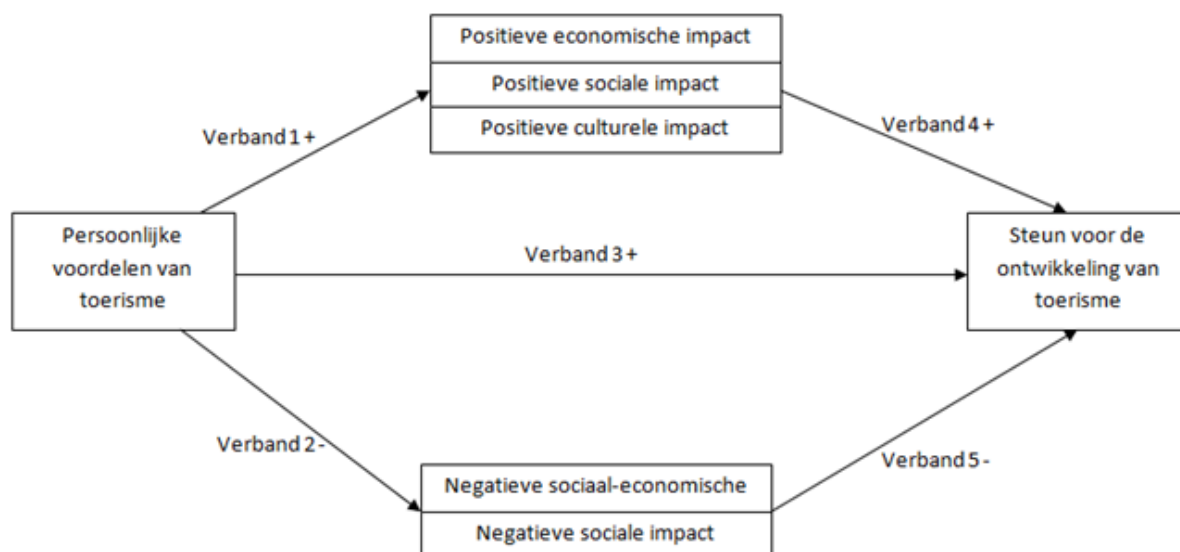
Waar Dyer *et al.* (2007) verschillende soorten impacten identificeren, gaan Perdue *et al.* (1990) in hun model (te zien in figuur 3) alleen uit van positieve en negatieve impact. Zo komen ze tot een model waarin de *ervaren positieve impact* een positief verband heeft met *steun voor de ontwikkeling van toerisme* en *ervaren negatieve impact* een negatief verband heeft met *steun voor de ontwikkeling van toerisme*. Verder stellen zij dat *persoonlijke voordelen van toerisme* een positief verband heeft met zowel de *ervaren positieve impact* als met de *steun voor de ontwikkeling van toerisme* en dat *persoonlijke voordelen van toerisme* een negatief verband heeft met de *ervaren negatieve impact van toerisme*. Tevens benoemen ze dat *eigenschappen van bewoners* geen invloed hebben op de houding ten opzichte van toerisme mits gecorrigeerd wordt voor *persoonlijke voordelen*. Al deze verbanden hebben Perdue *et al.* (1990) empirisch bewezen. Ze suggereerden ook een negatief verband tussen *steun voor het inperken van toerisme* en *steun voor de ontwikkeling van toerisme*. Dat verband kon worden aangetoond. Ze konden echter het verwachte negatieve verband tussen *steun voor extra toeristenbelasting* en *steun voor de ontwikkeling van toerisme* niet hardmaken.

Figuur 4 Conceptueel model van Ko & Steward (2002, p.523).

Ko & Steward (2002) gebruiken een aangepaste versie (te zien in figuur 4) van het model van Perdue *et al.* (1990). Ze laten de *eigenschappen van bewoners*, de *steun voor extra toeristenbelasting* en de *steun voor het inperken van toerisme* achterwege. Ze voegen de factor *algehele tevredenheid van de gemeenschap* toe. Ze tonen aan dat er een positief verband is tussen *algehele tevredenheid van de gemeenschap* en *ervaren positieve impact*. Hetzelfde geldt voor het negatieve verband tussen *algehele tevredenheid van de gemeenschap* en *ervaren negatieve impact van toerisme*. Het veronderstelde positieve verband tussen *algehele tevredenheid van de gemeenschap* en *persoonlijke voordelen van toerisme* moeten ze verwerpen. Opvallend is echter dat de resultaten van Ko & Steward (2002) het negatieve verband van Perdue *et al.* (1990) tussen *persoonlijke voordelen van toerisme* en *ervaren negatieve impact van toerisme* niet ondersteunen.

Figuur 5 Conceptueel model, gebaseerd op Perdue *et al.* (1990) en Dyer *et al.* (2007).

In dit onderzoek wordt een aanpassing van de modellen van Perdue *et al.* (1990) en Dyer *et al.* (2007) gebruikt en wordt bij het combineren van die modellen rekening gehouden met het model van Ko & Steward (2002). Het model is te zien in figuur 5. In deze aanpassing is de opzet van het model van Perdue *et al.* (1990) gebruikt, waarin de persoonlijke voordelen (links) en de steun voor de ontwikkeling van toerisme (rechts) direct en via zowel positieve als negatieve impact van toerisme verbonden zijn. Net als in het onderzoek van Ko & Steward (2002) zijn *eigenschappen van bewoners*, de *steun voor extra toeristenbelasting* en de *steun voor het inperken van toerisme* niet in het model opgenomen. Het aspect *eigenschappen van bewoners* is niet in het model opgenomen omdat de eigenschappen van bewoners geen effect hebben op de houding ten opzichte van toerisme, op voorwaarde dat de persoonlijke voordelen van toerisme wel meegenomen worden in het model (Perdue *et al.*, 1990). De aspecten *steun voor extra toeristenbelasting* en *steun voor het inperken van toerisme* zijn niet meegenomen in dit model, omdat ze niet van belang zijn bij het beantwoorden van de hoofdvraag van dit onderzoek. Verder zijn de verschillende onderdelen van de positieve impact en de negatieve impact van toerisme die Dyer *et al.* (2007) geïdentificeerd hebben, in het conceptueel model ingevoegd om te zorgen dat alle onderdelen van zowel de positieve als de negatieve impact meegenomen worden.

2.4 Hypothesen

Zoals beschreven onder het kopje *De houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme* geven Butler (2006) en Dyer *et al.* (2007) aan dat de houding van de bevolking ten opzichte van toerisme negatiever wordt, naarmate een toeristische bestemming verder ontwikkeld is. Tevens is

onder het kopje *De ontwikkeling van toeristische bestemmingen* beschreven dat de Waddeneilanden een *mature* toeristische bestemming vormen (Sijtsma *et al.*, 2014; Sijtsma *et al.*, 2012) en het vasteland een veel minder ver ontwikkelde toeristische sector heeft (Sijtsma *et al.*, 2014; Revier *et al.*, 2012; Sijtsma *et al.*, 2012). Aan de hand van deze twee bevindingen in de literatuur is de verwachting dat de houding ten opzichte van toerisme op de Waddeneilanden negatiever is, dan de houding ten opzichte van toerisme op het vasteland van het Waddengebied.

De H_0 van dit onderzoek luidt: De houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is gelijk aan de houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

De H_1 van dit onderzoek luidt: De houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is negatiever dan de houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

Deze hoofdhypothesen kunnen opgedeeld worden in deelvypothesen:

H_{0-a} : De ervaren positieve impact van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is gelijk aan de ervaren positieve impact van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

H_{1-a} : De ervaren positieve impact van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is kleiner dan de ervaren positieve impact van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

H_{0-b} : De ervaren negatieve impact van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is gelijk aan de ervaren negatieve impact van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

H_{1-b} : De ervaren negatieve impact van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is groter dan de ervaren negatieve impact van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

H_{0-c} : De steun voor de ontwikkeling van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is gelijk aan de steun voor de ontwikkeling van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

H_{1-c} : De steun voor de ontwikkeling van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is kleiner dan de steun voor de ontwikkeling van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

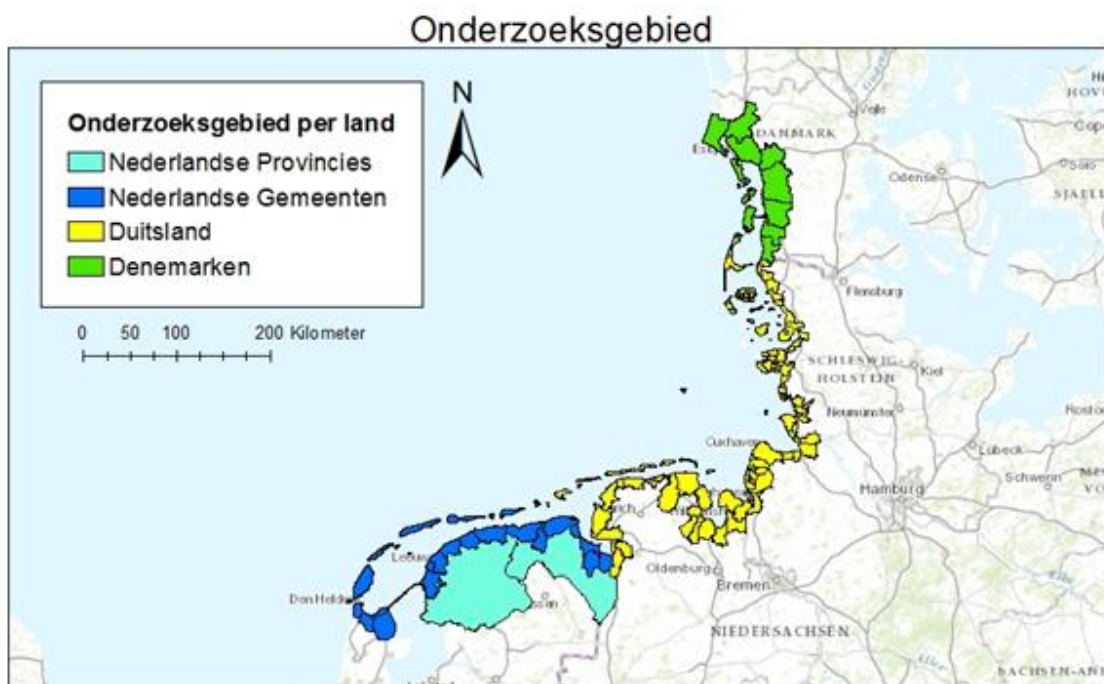
3. Methodologie

3.1 Dataverzameling

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van enquêtes. Dit onderzoek heeft betrekking op de houding van mensen tegenover toerisme. Het afnemen van enquêtes is een geschikte methode bij het onderzoeken van attitudes en meningen van mensen (McLafferty, 2010). In dit onderzoek wordt gekeken of er een verschil is tussen het vasteland van het Waddengebied en de Waddeneilanden. Dit vraagt om een kwantitatieve methode, waarmee een groot aantal mensen benaderd kan worden om vervolgens statistisch te toetsen of er een verschil is.

De enquêtes zijn online afgenomen. Er zijn in een selectie van gemeenten in het Waddengebied flyers verspreid. De geselecteerde eilanden zijn Terschelling, Ameland, Vlieland, Borkum, Langeoog, Sylt, Romo en Fano. De geselecteerde gemeenten op het vasteland zijn Dongeradeel, Franekeradeel, Delfzijl, Emden, Esens, Klanxbüll, Esberg en Tonder. Deze locaties zijn gekozen op basis van een goede spreiding over het Waddengebied en de gemeenten op het vasteland zijn gemeenten die dicht bij de gekozen eilanden liggen. Naast het verspreiden van flyers is de enquête gedeeld via mail, Facebook en andere online platformen om respons te bevorderen.

Doordat de enquêtes online verspreid zijn, is het lastig om van een specifieke onderzoekspopulatie of steekproef te spreken. Bovendien zijn ook respondenten buiten het eigenlijke onderzoeksgebied meegenomen, in verband met een lagere respons dan verwacht. In dit onderzoek werden alle Waddeneilanden (in Nederland, Duitsland en Denemarken) en alle gemeenten die aan de Waddenzee grenzen (in Nederland, Duitsland en Denemarken) tot het Waddengebied gerekend. Dit gebied is weergegeven in figuur 6. Vanwege de lage respons zijn ook respondenten uit de gehele provincie Groningen en de gehele provincie Friesland meegenomen (de lichtblauwe provincies in figuur 6). Uiteindelijk is dit onderzoek gebaseerd op de antwoorden van 91 respondenten.

Figuur 6 Kaart van het onderzoeksgebied.

Het online afnemen van de enquêtes via het internet heeft als voordeel dat het onderzoek gemakkelijk over het gehele Waddengebied uitgevoerd kan worden, maar heeft als nadeel dat alleen mensen die internet gebruiken mee kunnen doen (McLafferty, 2010). Er is gekozen om alle drie de landen van het Waddengebied mee te nemen in het onderzoek, omdat zo algemene uitspraken gedaan kunnen worden over het gehele gebied en eventuele verschillende omstandigheden (bijvoorbeeld door ander beleid) geïdentificeerd kunnen worden.

3.2 Onderzoeksinstrument

De online enquête gaat niet alleen over dit onderzoek, maar maakt deel uit van een breder onderzoek in het Waddengebied. De vragen die relevant zijn voor dit onderzoek bestaan uit zeven stellingen over toerisme. De vragenlijst werd in het Engels, Nederlands, Duits en Deens aangeboden. In bijlage 1 is de volledige versie van de Nederlandse enquête zoals aan de respondenten aangeboden te zien. Hieronder volgen stellingen over toerisme (in het Nederlands):

1. Toerisme maakt goederen en diensten duurder.
2. Toerisme zorgt voor betere voorzieningen.
3. Toerisme zorgt voor overlast.
4. Toerisme is belangrijk voor de werkgelegenheid.
5. Toerisme versterkt onze culturele identiteit.
6. Ik heb persoonlijk belang bij de aanwezigheid van toerisme.
7. Ik steun de ontwikkeling van toerisme.

De stellingen zijn opgesteld aan de hand van het conceptueel model (figuur 5) en de onderzoeken waarop het conceptueel model gebaseerd is. De eerste vijf stellingen beslaan de vijf factoren die geïdentificeerd zijn door Dyer *et al.* (2007). Deze corresponderen met de vijf onderdelen van de Positieve en Negatieve impact in het conceptueel model. In het onderzoek van Dyer *et al.* (2007) bestonden de factoren uit vier tot acht stellingen. In dit onderzoek wordt uit praktische overwegingen één stelling per factor gebruikt. Stelling zes is gebaseerd op Perdue *et al.* (1990) en correspondeert met Persoonlijke voordelen van toerisme in het conceptueel model. De data verkregen met de eerste zes stellingen vormen de onafhankelijke variabelen.

Stelling 7 is gebaseerd op Perdue *et al.* (1990) en correspondeert met Steun voor de ontwikkeling van toerisme in het conceptueel model. Steun voor de ontwikkeling van toerisme kan volgens het conceptueel model verklaard worden uit de zes onafhankelijke variabelen. De data verkregen met stelling 7 zal de afhankelijke variabele vormen.

Het onderzoeksinstrument bestaat uit stellingen waarbij respondenten op een Likertschaal aangeven in hoeverre ze het met de stelling eens zijn. Voor onderzoek naar attitudes van mensen is het gebruikelijk om een Likertschaal te gebruiken (McLafferty, 2010). Ondanks dat er meer schalen bestaan is de Likertschaal het meest effectief in het onderzoeken van het gedrag van mensen (Hinkin, 1998). Hinkin (1998) stelt ook dat de Likertschaal het meest geschikt is voor factoranalyses. In verband met bovenstaande redenen is voor het gebruik van een Likertschaal gekozen.

Er bestaat discussie over het aantal mogelijkheden dat de respondent moet krijgen om uit te kiezen. Er kan gekozen worden voor een oneven aantal mogelijkheden, waarbij de respondent de optie heeft om neutraal te zijn. Bij een even aantal mogelijkheden wordt de respondent gedwongen om te kiezen. Dit heeft als nadeel dat de respondent willekeurig voor de positievere of negatievere optie kan gaan, terwijl de respondent neutraal is. Een oneven aantal mogelijkheden wordt vaak aangeraden (McLafferty, 2010; Ryan & Montgomery, 1994), maar ook regelmatig afgeraden. Garland (1991) benadrukt bijvoorbeeld een nadeel van het gebruik van een Likertschaal met een oneven aantal mogelijkheden. Het kan voorkomen dat respondenten in hun wil om de onderzoeker te helpen of om

sociaal wenselijk te antwoorden de neutrale optie kiezen in plaats van de negatieve optie (Garland, 1991). Garland (1991) spreekt echter alleen over “face-to-face surveys”. Het is niet zeker in hoeverre dit effect optreedt bij een online vragenlijst. Om de respondent toch de mogelijkheid te geven volledig neutraal te zijn en niet tot een keuze voor de negatieve of positieve optie te dwingen, is in dit onderzoek een Likertschaal met een oneven aantal mogelijkheden gebruikt.

Drie, vijf en zeven zijn gebruikelijke aantallen antwoordmogelijkheden bij een Likertschaal (McLafferty, 2010). Er moeten genoeg verschillende mogelijkheden zijn om te zorgen dat er voldoende variatie in antwoorden kan ontstaan (Hinkin, 1998). De betrouwbaarheid neemt af als er meer dan vijf mogelijkheden geboden worden, waarschijnlijk omdat respondenten geen goed onderscheid meer maken tussen de mogelijkheden als het er te veel zijn (Hinkin, 1998). Daarom is gekozen voor een schaal met vijf mogelijkheden.

3.3 Analyse

De uitkomsten van de enquêtes zijn statistisch geanalyseerd. Er is een Principal Component Analysis (PCA) uitgevoerd om de samenhang van de variabelen te weten te komen. Aan de hand van de coëfficiënten die uit de PCA zijn gekomen (te zien in tabel 2) zijn twee nieuwe variabelen samengesteld: Ervaren positieve impact en Ervaren negatieve impact.

De resultaten van de Waddeneilanden zijn vergeleken met de resultaten van het vasteland van het Waddengebied. Dit is gebeurd aan de hand van een aantal eenzijdige t-toetsen voor onafhankelijke steekproeven. Ook is voor de zekerheid gekeken of dit verschil aanwezig is aan de hand van non-parametrische Mann-Whitneytoetsen. Met behulp van deze t-toetsen en Mann-Whitneytoetsen zijn de hypothesen getoetst en is de onderzoeksvraag beantwoord.

Er is hierbij gekozen voor eenzijdige toetsen, omdat uit de literatuur geconcludeerd kan worden dat de houding ten opzichte van toerisme van de bevolking van de Waddeneilanden waarschijnlijk negatiever is dan de houding van de bewoners van het vasteland van het Waddengebied en dat het omgekeerde zeer onwaarschijnlijk is. Het nadeel van eenzijdig toetsen is dat volledig uitgesloten wordt dat de houding ten opzichte van toerisme van de bevolking van de Waddeneilanden positiever is dan de houding van de bewoners van het vasteland van het Waddengebied. Eenzijdig toetsen zijn wel krachtiger en zorgen ervoor dat het verband minder snel gemist wordt als het er wel is. De kans op een type 2 fout wordt dus kleiner (Ruxton & Neuhäuser, 2010).

Zoals in het theoretisch kader uitgelegd, is de toeristische sector op het Duitse vasteland verder ontwikkeld dan de toeristische sectoren op het Nederlandse en Deense vasteland. Hierdoor zouden de Duitse cases de uitkomst kunnen verstoren en daarom is ervoor gekozen de t-toetsen en Mann-Whitneytoetsen twee keer uit te voeren, inclusief en exclusief de Duitse cases.

Tevens is er een enkelvoudige lineaire regressie gebruikt om de veronderstelde verbanden uit het conceptueel model (zie figuur 5) te testen. Een voorwaarde om een lineaire regressie uit te voeren is dat de variabelen continue zijn. Dat is echter niet het geval bij antwoorden op een Likertschaal. Toch kan een lineaire regressie uitgevoerd worden omdat veel onderzoeken in het verleden aangetoond hebben dat lineaire regressies robuust zijn met data afkomstig van vragen met een Likertschaal (Norman, 2010). Naast de lineaire regressie is het model getest aan de hand van een non-parametrische test, Spearman's Rho. Ter vergelijking is ook een parametrische test uitgevoerd, een Pearson Correlation. De uitkomsten van deze toetsen zijn vergeleken met de uitkomsten van de lineaire regressie, zodat met meer zekerheid gezegd kan worden welke verbanden uit het conceptueel model aangetoond kunnen worden.

Hierna is met een meervoudige lineaire regressie gekeken hoe de onafhankelijke variabelen uit het conceptueel model en het op het eiland of vasteland wonen samen de steun voor de ontwikkeling van toerisme beïnvloeden. Hiermee wordt naar zowel de verbanden uit het conceptueel model gekeken als naar de beantwoording van de hoofdvraag, maar bij de meervoudige lineaire regressie wordt gekeken hoe deze factoren samen de houding ten opzichte van toerisme verklaren.

3.4 Ethiek

De data van dit onderzoek is verzameld met behulp van online vragenlijsten. Dit is bevorderlijk voor de privacy van de respondenten, omdat de onderzoeker de respondent niet ontmoet en de vragenlijst zeer anoniem behandeld kan worden (Fox *et al.*, 2003). De enquête was helaas niet volledig anoniem omdat respondenten hun e-mailadres en postcode in moesten vullen en over de anonimiteit is helaas niet goed genoeg naar de respondenten gecommuniceerd. Wel zijn de gegevens uiteraard zeer vertrouwelijk behandeld. Een complicatie van de online vragenlijsten is echter dat de data wel veilig opgeslagen en verstuurd moet worden, online enquêtes zijn immers gevoeliger voor eventuele “aanvallen” van buitenaf dan enquêtes op papier (Fox *et al.*, 2003). Er moet ook rekening gehouden worden met het opslaan van de data. Aangezien de verzamelde data mogelijk ook voor andere onderzoeken gebruikt zal worden, moeten de respondenten geïnformeerd worden over hoe lang de data maximaal bewaard zal worden. Dit is helaas uiteindelijk niet gebeurd. Ook is niet duidelijk naar de respondenten gecommuniceerd over de anonimiteit van het onderzoek en over wat er precies met de data gebeurt. Wel kregen ze de mogelijkheid op de hoogte gehouden te worden van de resultaten.

4. Resultaten

4.1 Het combineren van variabelen

Allereerst is met behulp van een PCA vastgesteld dat de verschillende variabelen over de positieve impacten van toerisme als één component gezien kunnen worden en de verschillende variabelen over de negatieve impacten van toerisme als een andere component gezien kunnen worden. Aan de hand van de PCA zijn de componenten en bijbehorende coëfficiënten vastgesteld (zie tabel 2, voor uitgebreide informatie over de uitkomsten van de PCA zie bijlage 3). Met deze coëfficiënten zijn uit de variabelen twee nieuwe variabelen berekend: de component Ervaren positieve impact en de component Ervaren negatieve impact.

Tabel 2 Uitkomsten Principal Component Analysis

	Component 1	Component 2
Toerisme maakt goederen en diensten duurder.	0,381	0,809
Toerisme zorgt voor betere voorzieningen	0,858	-0,154
Toerisme versterkt onze culturele identiteit.	0,749	-0,372
Toerisme zorgt voor overlast.	0,121	0,860
Toerisme is belangrijk voor de werkgelegenheid.	0,874	-0,002

4.2 Beantwoording van de hoofdvraag (t-toetsen en Mann-Whitneytoetsen)

De deelhypothese zijn getest aan de hand van t-toetsen en Mann-Whitneytoetsen. Hiervoor zijn de respondenten in twee groepen verdeeld: de respondenten van de eilanden en de respondenten van het vasteland van het Waddengebied. Vervolgens is aan de hand van een aantal t-toetsen voor onafhankelijke steekproeven gekeken of er verschil is in (a) de ervaren positieve impact van toerisme, (b) de ervaren negatieve impact van toerisme en (c) de steun voor de ontwikkeling van toerisme. Dit is voor de zekerheid gecontroleerd met de non-parametrische Mann-Whitneytoets. De gevonden overschrijdingskansen zijn te vinden in tabel 3. Uitgebreide resultaten van de t-toetsen en Mann-Whitneytoetsen zijn te vinden in bijlage 3.

Tabel 3 Uitkomsten van de t-toetsen voor onafhankelijke steekproeven en Mann-Whitneytoetsen.

	T-toetsen voor onafhankelijke steekproeven Overschrijdingskans (eenzijdig)	Mann-Whitneytoets Overschrijdingskans (eenzijdig)
Positieve impact van toerisme	0,370	0,456
Negatieve impact van toerisme	0,205	0,190
Steun voor de ontwikkeling van toerisme	0,153	0,149

Uit tabel 3 kan worden opgemaakt dat geen van de verwachte verbanden vastgesteld kan worden. Alle alternatieve hypothesen kunnen verworpen worden en de nulhypothese kunnen aangenomen worden. Dit betekent dat de ervaren positieve impact van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden gelijk is aan de ervaren positieve impact van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied. Ook is de ervaren negatieve impact van toerisme van de lokale

bevolking van de Waddeneilanden gelijk aan de ervaren negatieve impact van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied. Bovendien is de steun voor de ontwikkeling van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden gelijk aan de steun voor de ontwikkeling van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied. Dit maakt dat ook bij de hoofdhypothese de nulhypothese aangenomen wordt. Deze luidt: De houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden is gelijk aan de houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

4.3 Zonder Duitse respondenten

Deze resultaten zouden echter beïnvloed kunnen worden door de ontwikkelde toeristische sector van het Duitse vasteland. Zoals toegelicht in het theoretisch kader is gekozen voor het Waddengebied omdat de Waddeneilanden een ver ontwikkelde toeristische sector hebben en het vasteland van het Waddengebied een veel minder ver ontwikkelde toeristische sector heeft. De toeristische sector van het Duitse vasteland is echter verder ontwikkeld dan de toeristische sector van het Nederlandse en Deense vasteland (Sijtsma *et al.*, 2008). Daarom zijn de t-toetsen voor onafhankelijke steekproeven en de Mann-Whitneytoetsen nogmaals uitgevoerd, maar dan zonder de data van Duitsland mee te nemen. Hieruit kwamen echter nog steeds geen significante uitkomsten (de uitkomsten zijn te vinden in bijlage 3), dus ook zonder Duitsland mee te nemen, worden de nulhypothese aangenomen.

4.4 Het testen van het conceptueel model

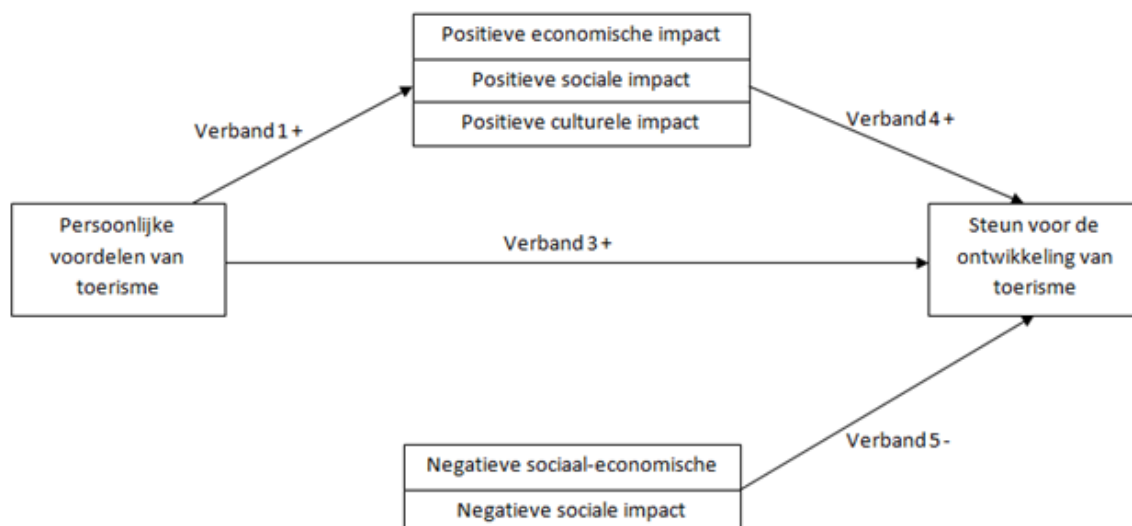
Het conceptueel model heeft een belangrijke rol gespeeld bij het ontwerpen van het onderzoeksinstrument. Om de betrouwbaarheid van de resultaten te controleren is het conceptueel model getest aan de hand van een aantal enkelvoudige lineaire regressies. Bij alle lineaire regressies is een plot gemaakt van de verdeling van de varianties om te controleren of de verdeling homoscedastisch is en dat was bij alle regressies het geval. De plots zijn te vinden in bijlage 2. In het conceptueel model zijn vijf veronderstelde verbanden weergegeven deze zijn alle vijf getest aan de hand van lineaire regressies, waarvan de uitkomsten weergegeven zijn in tabel 4.

Tabel 4 Uitkomsten enkelvoudige lineaire regressies bij testen verbanden uit conceptueel model (met onafhankelijke variabele → afhankelijke variabele). * p<0,05; **p<0,01

	R ²	B	Overschrijdingskans (tweezijdig)
Verband 1: Persoonlijk belang → Positieve impact	0,113	0,587*	0,003
Verband 2: Persoonlijk belang → Negatieve impact	0,033	-0,225	0,109
Verband 3: Persoonlijk belang → Steun toerisme	0,233	0,400**	0,000
Verband 4: Positieve impact → Steun toerisme	0,344	0,273**	0,000
Verband 5: Negatieve impact → Steun toerisme	0,058	-0,155*	0,031

Aan de hand van de uitkomsten van de lineaire regressie kan gesteld worden dat het conceptueel model (figuur 5) klopt, behalve verband 2. Verband 2 kan niet aangetoond worden. Het conceptueel model kan op basis van deze resultaten aangepast worden zoals te zien in figuur 7.

Figuur 7 Aangepast model op basis van de lineaire regressie.

Het conceptueel model is ook getest aan de hand van een toets die gebruik maakt van rangnummers, Spearman's Rho. Ter vergelijking is het model ook getest met een Pearson correlation, omdat die parametrisch is en Spearman's Rho non-parametrisch. De uitkomsten van beide toetsen zijn te vinden in bijlage 3. De uitkomsten komen qua significantie en richting van het verband overeen met de uitkomsten van de lineaire regressie en bevestigen daarmee het model in figuur 7.

4.5 Meervoudige lineaire regressie

Met een meervoudige lineaire regressie is gekeken hoe de onafhankelijke variabelen uit het conceptueel model en het op het eiland of vasteland wonen samen de steun voor de ontwikkeling van toerisme beïnvloeden. Zoals in tabel 5 te zien, beïnvloeden Ervaren positieve impact, Ervaren negatieve impact en Persoonlijke voordelen van toerisme de Steun voor ontwikkeling van toerisme. Het op het eiland of vasteland wonen heeft geen invloed op de steun voor de ontwikkeling van toerisme, dus ook uit de meervoudige lineaire regressie blijkt dat er geen verschil is tussen de houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van de Waddeneilanden en de houding ten opzichte van toerisme van de lokale bevolking van het vasteland van het Waddengebied.

Tabel 5 Uitkomsten meervoudige lineaire regressie met afhankelijke variabele Steun voor ontwikkeling toerisme.

R²: 0,461
 * p<0,05; **p<0,01

	B	Overschrijdingskans (tweezijdig)
Ervaren positieve impact	0,238**	0,000
Ervaren negatieve impact	-0,137*	0,020
Persoonlijke voordelen van toerisme	0,173*	0,033
Vasteland of eiland	0,242	0,294

5. Conclusies

5.1 Conclusies

Het doel van dit onderzoek was om de vraag te beantwoorden in hoeverre de houding ten opzichte van toerisme onder de lokale bevolking op enerzijds de Waddeneilanden en anderzijds het vasteland van het Waddengebied verschilt. Dit is gedaan door een enquête te verspreiden onder de bevolking van het Waddengebied en de verkregen data te analyseren. Er is geen verschil tussen de bewoners van de Waddeneilanden en de bewoners van het vasteland van het Waddengebied aan te tonen betreffende hun houding ten opzichte van toerisme.

Het Waddengebied bestaat uit Waddeneilanden met een ver ontwikkelde toeristische sector en de Waddenkust met een minder ontwikkelde toeristische sector. Uit de literatuur blijkt dat de houding van de bevolking ten opzichte van toerisme negatiever wordt, naarmate een toeristische bestemming verder ontwikkeld is (Butler, 2006; Dyer *et al.*, 2007). Bovendien benadrukken Liu *et al.* (1987) dat de bevolking zich meer bewust wordt van de negatieve impact van toerisme naarmate een toeristische bestemming verder ontwikkeld is. De toeristische sector op de Waddeneilanden is verder ontwikkeld dan de toeristische sector op het vasteland van het Waddengebied (Sijtsma *et al.*, 2014; Revier *et al.*, 2012; Sijtsma *et al.*, 2012). De verwachting was dat uit dit onderzoek zou blijken dat de houding van de bewoners van de Waddeneilanden ten opzichte van toerisme negatiever zou zijn dan de houding van de bewoners van het vasteland van het Waddengebied ten opzichte van toerisme. Deze verwachting bleek onjuist aangezien het verschil niet aangetoond kon worden (noch met t-toetsen, noch met Mann-Whitneytoetsen, noch met een meervoudige lineaire regressie).

Er is een conceptueel model (figuur 5) ontworpen aan de hand van onderzoeken van Dyer *et al.* (2007) en Perdue *et al.* (1990). Op basis van dit conceptueel model is een vragenlijst opgesteld. Er is getest in hoeverre de verbanden uit het conceptueel model overeenkomen met de verkregen data. Alle verbanden uit het conceptueel model kunnen significant aangetoond worden met een kloppende richting, behalve het verband tussen Persoonlijk belang bij toerisme en Ervaren negatieve impact van toerisme, dat niet aanwezig is.

Het is opvallend dat Ko & Steward (2002) het verband tussen het persoonlijke belang bij toerisme en de negatieve impact van toerisme ook niet konden aantonen. Daarnaast hebben Andereck *et al.* (2005) aangetoond dat alle inwoners zich bewust zijn van de negatieve impact, maar alleen de mensen die belang hebben bij toerisme zich bewust zijn van de positieve impact. Dit zou er ook op kunnen wijzen dat het persoonlijke belang bij toerisme vooral invloed heeft op de ervaren positieve impact van toerisme.

5.2 Discussie

In dit onderzoek zijn de vijf onderdelen van de ervaren positieve en negatieve impact van Dyer *et al.* (2007) verwerkt in het conceptueel model. Dyer *et al.* (2007) komen tot deze onderdelen aan de hand van een factoranalyse. In deze factoranalyse worden meerdere (vier tot acht) stellingen per factor geïdentificeerd. In de vragenlijst in dit onderzoek is geprobeerd deze factoren elk in één stelling te bevatten. Deze keuze is gemaakt uit praktische overwegingen, aangezien het onderzoek deel uitmaakt van een breed onderzoeksproject in het Waddengebied. Als het een op zichzelf staand onderzoek geweest was, was gekozen voor meerdere stellingen per factor. Deze keuze kan de onderzoeksresultaten beïnvloed hebben.

Daarnaast is de hoeveelheid respondenten niet zo groot als van tevoren verwacht was. Met een grotere hoeveelheid respondenten hadden extreme waarden minder invloed gehad op de

uitkomsten (Falk *et al.*, 2010). De relatief kleine responsgroep (91 respondenten, verspreid over eiland en vasteland van drie landen) kan de resultaten van dit onderzoek beïnvloed hebben.

5.3 Aanbevelingen

Het conceptueel model blijkt min of meer te kloppen met de onderzoeksresultaten, maar een van de veronderstelde verbanden kan niet aangetoond worden. Aangezien dat verband ook niet aangetoond kon worden door Ko & Steward (2002), zou het aangepaste model (figuur 7) een uitgangspunt kunnen vormen voor verder onderzoek. In verder onderzoek moet gekeken worden in hoeverre de door Dyer *et al.* (2007) geïdentificeerde aspecten van ervaren positieve en negatieve impact in een paar stellingen getest kunnen worden en of tot andere uitkomsten gekomen wordt bij gebruik van een groter aantal stellingen.

Het Waddengebied is een ideaal onderzoeksgebied om de houding van de lokale bevolking ten opzichte van toerisme in gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van toerisme te onderzoeken. Het bestaat namelijk uit een deel met een ver ontwikkelde toeristische sector (de Waddeneilanden) en een deel met een niet zo ver ontwikkelde toeristische sector (het vasteland) met een duidelijke scheiding tussen die twee delen (de Waddenzee). In tegenstelling tot het onderzoek van Liu *et al.* (1987) maken de gebieden in verschillende fasen van ontwikkeling van toerisme bij dit onderzoek deel uit van één regio (het Waddengebied). Veel externe factoren van de gebieden zijn dus min of meer gelijk (bijvoorbeeld beleid, klimaat en welvaart). De uitkomsten van dit onderzoek kunnen daardoor erg interessant zijn voor andere gebieden waarin het verschil moeilijker te meten is. Bijvoorbeeld op de Veluwe zijn toeristischer en minder toeristische gebieden, maar is de grens daartussen veel moeilijker te trekken dan in het Waddengebied. In dit onderzoek bleek geen verschil in de houding van bewoners ten opzichte van toerisme in gebieden in verschillende fasen van toeristische ontwikkeling en er kan verwacht worden dat dit verschil er ook niet is in andere gebieden.

6. Literatuurlijst

- Andereck, K.L. & Vogt, C.A. (2000). The Relationship between Residents' Attitudes toward Tourism and Tourism Development Options. *Journal of Travel Research*, 39 (1), 27-36.
- Andereck, K.L., Valentine, K.M, Knopf, R.C. & Vogt, C.A. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076.
- Butler, R.W. (2006). The Tourism Area Life Cycle. In: *Applications and Modifications, vol. 1*. Clevedon: Channel View.
- Davis, D., Allen, J. & Cosenza R.M. (1988). Segmenting local residents by their attitudes, interests, and opinions. *Journal of travel research*, 27(2), 2-8.
- Duim, R. van der & Caalders, J. (2004). The margins of Texel. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(5), 368-387.
- Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B. & Carter, J. (2007). Structural modeling of resident perceptions of tourism and associated development on the Sunshine Coast, Australia. *Tourism Management*, 28, 409-422.
- Falk, M., Hüsler, J. & Reiss, R. (2010). *Laws of Small Numbers: Extremes and Rare Events*. Basel: Springer.
- Fox, J., Murray, C. & Warm, A. (2003). Conducting research using web-based questionnaires: Practical, methodological, and ethical considerations. *International Journal of Social Research Methodology*, 6(2), 167-180.
- Garland, R. (1991). The Mid-Point on a Rating Scale: Is it Desirable? *Marketing bulletin*, 2(1), 66-70.
- Getz, D. (1992). Tourism planning and destination life cycle. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 752-770.
- Gootop, A. van der (2013). *Toerisme van de toekomst*. Geraadpleegd op 04-03-2015 via http://www.noorderbreedte.nl/nog_niet_toegekend/toerisme-van-de-toekomst/. Groningen: Noorderbreedte.
- Gursoy, D., Jurowski, C. & Uysal, M. (2002). Resident attitudes. A structural modeling approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79-105.
- Hinkin, T.R. (1998). A brief tutorial on the development of measures for use in survey questionnaires. *Organizational Research Methods*, 1(1), 104-121.
- Hovinen G.R. (2002). Revisiting the destination lifecycle model. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 209-230.
- Hovinen G.R. (1982). Visitor cycles: Outlook for tourism in Lancaster County. *Annals of Tourism Research*, 9(4), 565-583.

- Jurowski, C., Uysal, M. & Williams, D.R. (1997). A theoretical analysis of host community resident reactions to tourism. *Journal of travel research*, 36(2), 3-11.
- Kluis, E. de (2015). Holwerd aan zee is haalbaar. *Binnenlands bestuur*, 10-02-2015.
- Ko, D.-W. & Steward, W.P. (2002). A structural equation model of residents' attitudes for tourism development. *Tourism Management*, 23, 521-530.
- Lindberg, K. & Jonhson, R.L. (1997). Modeling resident attitudes toward tourism. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 402-424.
- Liu, J.C., Sheldon, P.J. & Var, T. (1987). Resident perception of the environmental impacts of tourism. *Annals of tourism research*, 14, 17-37.
- McLafferty, S. L. (2010). Conducting questionnaire surveys. In Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (Red.), *Key Methods in Geography* (pp. 77-88). Londen: SAGE Publications Ltd.
- Norman, G. (2010). Likert scales, levels of measurement and the "laws" of statistics. *Advances in Health Sciences Education*, 15(5), 625-632.
- Oordt, H. van (2003). *De badgast de baas*. Geraadpleegd op 01-02-2015 via <http://www.idfa.nl/nl/tags/project.aspx?id=baca06bf-55d9-4bc4-938c-c23da3c6f827>. Amsterdam: IDFA.
- Perdue, R.R., Long, P.T. & Allen, L. (1990). Resident support for tourism development. *Annals of Tourism Research*, 17, 586-599.
- Revier, H., Postma, A. & Folmer, A. (2012). Some observations on tourism development in the Dutch Wadden Sea area. Working paper, Stenden University of Applied Sciences.
- Ronde, K. (2010). *Overspoeld door toeristen*. Geraadpleegd op 01-02-2015 via <http://www.kennislink.nl/publicaties/overspoeld-door-toeristen>. Amsterdam: Kennislink.
- Ruxton, G.D. & Neuhäuser, M. (2010). When should we use one-tailed hypothesis testing? *Methods in Ecology and Evolution*, 1, 114-117.
- Ryan, C. & Montgomery, D. (1994). The attitudes of Bakewell residents to tourism and issues in community responsive tourism. *Tourism management*, 15(5), 358-369.
- Sijtsma, F.J., Hoekstra, H., Werner, G.J, Daams, M.N & Broersma, L. (2014). A spatial-temporal analysis of tourism in the Dutch Wadden area: extending the tourism area life cycle framework to meet monitoring needs. *Journal of Tourism Research and Hospitality*. Manuscript.
- Sijtsma, F.J., Daams, M.N., Farjon, H. & Buijs, A.E. (2012). Deep feelings around a shallow coast. A spatial analysis of tourism jobs and the attractivity of nature in the Dutch Wadden area. *Ocean & Coastal Management*, 68, 138-148.
- Sijtsma, F.J., Werner, G.J. & Broersma, L. (2008). *Recreatie en toerisme in het Waddengebied - Toekomstige ontwikkelingsmogelijkheden en hun effecten op economie, duurzaamheid en identiteit*. Rapport 5. Leeuwarden: Raad voor de Wadden.

Wang, Y.A. & Pfister, R.E. (2008). Residents' attitudes toward tourism and perceived personal benefits in a rural community. *Journal of Travel Research*, 47, 84-93.

Bijlage 1 - Enquête

Enquete leefbaarheid van het Waddengebied

Deze leefbaarheidsmonitor heeft drie onderdelen van elk ongeveer 5 minuten.

Bij het invullen van deze enquête maakt u kans op één van de Amazon gift vouchers ter waarde van €50,-

Als u kans wilt maken op een van de bonnen of op de hoogte gehouden wilt worden van de resultaten, vul dan hier uw emailadres in aan het einde van deze enquête.

Wat is uw postcode

.....

Deel 1: aantrekkelijkheid van de leefomgeving

1. Leefomgeving

1.1 Wat maakt het leven voor u hier aantrekkelijk?

Kunt u in uw eigen woorden aangeven waarom u hier graag woont?

1.2 Hoe aantrekkelijk vindt u ...? (1 = extreem onaantrekkelijk, 10 = perfect)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Uw Straat	)	)	)	)	)	)	)	)	)	)
Uw buurt	)	)	)	)	)	)	)	)	)	)
Uw woonplaats	)	)	)	)	)	)	)	)	)	)
De Waddeneilanden	)	)	)	)	)	)	)	)	)	)
De Waddenkust	)	)	)	)	)	)	)	)	)	)

1.3 In welke mate zou u uw leefomgeving aanraden aan vrienden/familie/collega's? (1= zeer onwaarschijnlijk, 10 = zeer waarschijnlijk)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
)	)	)	)	)	)	)	)	)	)

1.4 Ik verwacht dat ik in ieder geval de komende vijf jaar in mijn woonplaats kan blijven wonen. (1= zeer onwaarschijnlijk, 10 = zeer waarschijnlijk)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
)	)	)	)	)	)	)	)	)	)

Waarom wel / niet :

1.5 Beoordeel de volgende stellingen over het Waddengebied

	Helemaal mee oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Helemaal mee eens
Het Waddengebied is een deel van mij	)	)	)	)	)
Ik voel me thuis in het Waddengebied	)	)	)	)	)
Ik mis het Waddengebied als ik er niet ben	)	)	)	)	)
Ik wil blijven wonen in het Waddengebied	)	)	)	)	)
Het Waddengebied is onvervangbaar	)	)	)	)	)
In het Waddengebied kan ik de dingen doen die ik het liefste doe	)	)	)	)	)

KENMERKEN VAN UW WOONOMGEVING

1.6 Elementen: Waardeer de aantrekkelijkheid van uw woonomgeving op basis van de volgende criteria, alsmede het belang van de criteria.

Wonen (aantrekkelijkheid)						Wonen (belang)					
	++	+	0	-	--		++	+	0	-	--
Uw woning						Uw woning					
Woonkosten						Woonkosten					
Leegstand						Leegstand					
Kwaliteit van de woningen (anders dan uw eigen)						Kwaliteit van de woningen (anders dan uw eigen)					
Openbare Ruimte (aantrekkelijkheid)						Openbare ruimte (Belang)					
	++	+	0	-	--		++	+	0	-	--
Landschap en natuur						Landschap en natuur					
Openbare parken en groen						Openbare parken en groen					
Straten en wegen						Straten en wegen					
Straatmeubilair						Straatmeubilair					
Parkeervoorzieningen						Parkeervoorzieningen					
Voorzieningen (aantrekkelijkheid)						Voorzieningen (belang)					
	++	+	0	-	--		++	+	0	-	--
Mogelijkheid tot werk						Mogelijkheid tot werk					
Winkels in uw woonomgeving						Winkels in uw woonomgeving					
Ontmoetingsplaatsen						Ontmoetingsplaatsen					
Sociale contacten						Sociale contacten					
Uitgaansvoorzieningen						Uitgaansvoorzieningen					
Sportfaciliteiten						Sportfaciliteiten					
Faciliteiten voor jongeren						Faciliteiten voor jongeren					
Faciliteiten voor senioren						Faciliteiten voor senioren					
Gezondheidsvoorzieningen						Gezondheidsvoorzieningen					
Onderwijsvoorzieningen						Onderwijsvoorzieningen					
Kinderopvang						Kinderopvang					
Bereikbaarheid (aantrekkelijkheid)						Bereikbaarheid (belang)					
	++	+	0	-	--		++	+	0	-	--
Openbaar vervoer						Openbaar vervoer					
Reisgemak kust – eiland						Reisgemak kust - eiland					
Kosten reis kust – eiland						Kosten reis kust - eiland					
Reistijd kust – eiland (retour)						Reistijd kust – eiland (retour)					

1.8 Wat zijn naar uw idee de veranderingen de afgelopen 5 jaar in uw omgeving wat betreft de aanwezigheid van uw voornaamste dagelijkse voorzieningen

Toename	Geen veranderingen	Afname
---------	--------------------	--------

De aanwezigheid van uw
voornaamste dagelijkse
voorzieningen

Evt toelichting.....

2.1 DAGELIJKSE ACTIVITEITEN

2.1.1 Wat zijn één of twee van de meest belangrijke plekken die je op een dagelijkse basis bezoekt en wat doe je op die plaatsen?

Noem deze activiteit.

- werk
- leren en studeren
- winkelen
- sport en vrije tijd
- vrienden en familie bezoeken
- iets anders, namelijk:.....

2.1.2 In welke plaats vindt deze activiteit plaats

.....

2.1.3 Hoe komt u daar? Welke wijze van transport gebruikt u?(meerdere antwoorden mogelijk)

- te voet
- met de fiets
- met de motor
- met de auto (als chauffeur)
- met de auto (als passagier)
- met de bus
- met de trein
- met de taxi
- met de boot/veerboot
- Anders, namelijk:.....

2.1.4 Wat vindt u van de reistijd?

(1=zeer problematisch, 5=helemaal niet problematisch)

1	2	3	4	5
)	)	)	)	)

2.2 WEEKEND

Wat is in het weekend (vrije tijd) Wat zijn in het weekend of in uw vrije tijd één of twee van de meest belangrijke plekken die u bezoekt en wat doet u op die plaatsen?

2.2.1 Noem deze activiteit.

- wandelen
- sport
- culturele activiteiten/events (bioscoop, theater, concerten...)
- boodschappen
- winkelen
- kerk
- naar een café of een restaurant
- activiteiten met vrienden of familie
- werken in je eigen tuin
- relaxen (thuis)
- anders, namelijk:.....

2.2.1 In welke plaats vindt deze activiteit plaats?

.....

2.2.2 Hoe komt u daar? Welke wijze van transport gebruikt u? (meerdere antwoorden mogelijk)

- te voet
- met de fiets
- met de motor

- met de auto (als chauffeur)
- met de auto (als passagier)
- met de bus
- met de trein
- met de taxi
- met de boot/veerboot
- anders, namelijk:.....

2.2.3 Wat vindt u van de reistijd?

(1=zeer problematisch, 5=helemaal niet problematisch)

1	2	3	4	5
)	)	)	)	)

Beoordeel de volgende stellingen

	Helemaal oneens	mee	Oneens	Neutraal	Eens	Helemaal mee eens	Niet toepassing	van
Toerisme								
Toerisme maakt goederen en diensten duurder.	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Toerisme zorgt voor betere voorzieningen.	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Toerisme zorgt voor overlast.	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Toerisme is belangrijk voor de werkgelegenheid.	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Toerisme versterkt onze culturele identiteit.	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Ik heb persoonlijk belang bij de aanwezigheid van toerisme.	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Ik steun de ontwikkeling van toerisme.	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Tweede woningen								
Tweede woningen zorgen voor stijgende huizenprijzen	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Tweede woningen dragen bij aan lokale werkgelegenheid	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Tweede woningen stimuleren gemeenschapsgevoel	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Tweede woningen zorgen voor politieke spanningen	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Tweede woningen veroorzaken meer verstedelijking (meer verkeer, asfalt, bebouwing en minder groen)	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Tweede woningen leiden tot meer duurzaamheid in de leefomgeving	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Reistijd kust-eilanden								
De bereikbaarheid tussen kust en eiland(en) moet verbeterd worden	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
Hoe zou de bereikbaarheid verbeterd ..... kunnen worden								

3.3

Windenergie

	Negatief	Neutraal	Positief
Hoe staat u tegenover windenergie	☐	☐	☐

	Zeer ontevreden	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	Niet van toepassing
Hoe tevreden bent u met de volgende aspecten omtrent de (mogelijke) aanleg van windmolenparken in het waddengebied?						
Informatieverstrekking over de (mogelijke) komst van windmolenparken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De mogelijkheid tot inspraak	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wat er wordt gedaan met de resultaten van (eventuele) inspraak	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De algemene aanpak van windmolenparkprojecten door de overheid in het waddengebied	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Eventuele Toelichting: ....

Beoordeel de volgende stellingen over toerisme in uw gemeenschap:

	Helemaal oneens	mee Oneens	Neutraal	Eens	Helemaal mee eens	Niet van toepassing
Werelderfgoed						
Voorafgaand aan de benoeming van het Waddengebied tot UNESCO Werelderfgoed stond ik positief tegenover deze status.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Voorafgaand aan de benoeming van het Waddengebied tot UNESCO Werelderfgoed zijn de gevolgen van deze status voor mij, als inwoner van het gebied, goed gecommuniceerd.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ervaar beperkingen van de benoeming van het Waddengebied tot UNESCO Werelderfgoed.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Toelichting:						
De benoeming van het Waddengebied tot UNESCO Werelderfgoed biedt mij kansen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Toelichting:						
Door de benoeming van het Waddengebied tot UNESCO Werelderfgoed is het Waddengebied als leefomgeving positief veranderd.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Toelichting:						

	Helemaal oneens	mee Oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
Vraag					
De unieke natuur van het waddengebied wordt vaak gebruikt als 'merk' om belangstellenden te trekken naar het gebied. Denk hier bijvoorbeeld aan de eilanden die omschreven worden als rustoorden met grenzeloze luchten waar je zehonden kunt spotten.					
Ik zie dit beeld terug in mijn dagelijkse leefomgeving	☐	☐	☐	☐	☐
Toelichting (eventueel):	.....				

Vraag

Bij de vorming van het 'merk'
van het Waddengebied:

Word ik niet betrokken	)	)	)	)	)
Word ik geïnformeerd	)	)	)	)	)
Wordt er gevraagd naar mijn ideeën	)	)	)	)	)
Wordt er geluisterd naar mijn ideeën	)	)	)	)	)
Heb ik invloed	)	)	)	)	)
Zou ik graag meer betrokken willen worden	)	)	)	)	)

Toelichting (eventueel): ...

Ideeën voor verbetering leefbaarheid.

4.1 Heeft u nog een idee om de leefbaarheid van het Waddengebied te verbeteren:

Idee 1: .....

Idee 2: .....

Idee 3: .....

4.2 Vermeld alstublieft in welke categorie uw idee valt.

- Woonomgeving
- Openbaar vervoer
- Voorzieningen
- Landschap
- Anders, namelijk: .....

Algemene informatie over de respondent

4.1 Leeftijd: .....

4.2 Hoogst genoten onderwijs

- Basisschool
- VMBO
- HAVO
- VWO
- MBO
- HBO
- WO
- Anders namelijk.... *Open antwoord optie*

Geslacht:

- man
- vrouw

Huishouden

- 1 of 2 volwassenen, geen kinderen
- 1 of 2 volwassenen met 1 kind. Leeftijd van uw kind:
- 1 of 2 volwassenen met 2 of meer kinderen thuis. Leeftijd van uw kinderen:
- Overige.

Hoe lang woont u al in het Waddengebied? In totaal ..... jaar.

In welke sector bent u (evt) werkzaam?

- Niet werkzaam
- Milieu/natuur organisatie
- Agricultuursector
- Energiesector
- Toerismesector
- Visserijsector
- Andere sector

U bent bijna klaar. Graag willen we u bedanken voor het invullen van deze vragenlijst. Wilt u ook een email ontvangen met een link naar de resultaten van de vragenlijst?

E-mail adres:

.....

Mogen wij u eventueel nog eens benaderen voor vragen over leefbaarheid?

Ja/nee

Opmerkingen/suggesties

.....

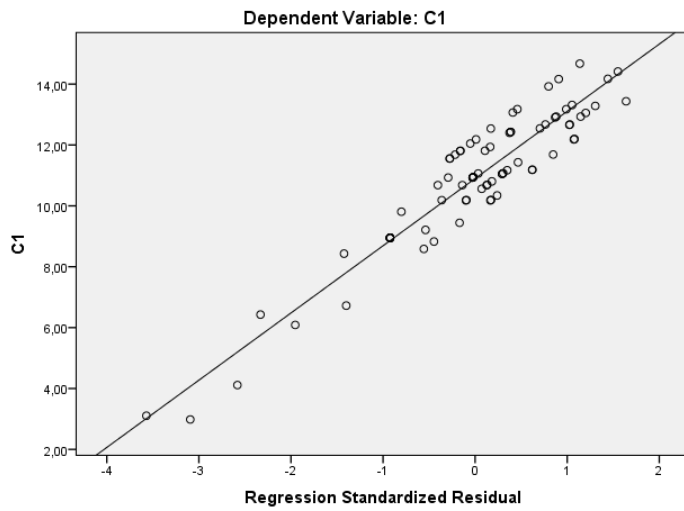
Als u uw kansen tot het winnen van... wilt verdubbelen, vul dan twee emailadressen in van mensen uit het Waddengebied die u kent. Als zij deze vragenlijst ook invullen maakt u dubbel zoveel kans op het winnen van de prijs!

Email adres 1 : .....

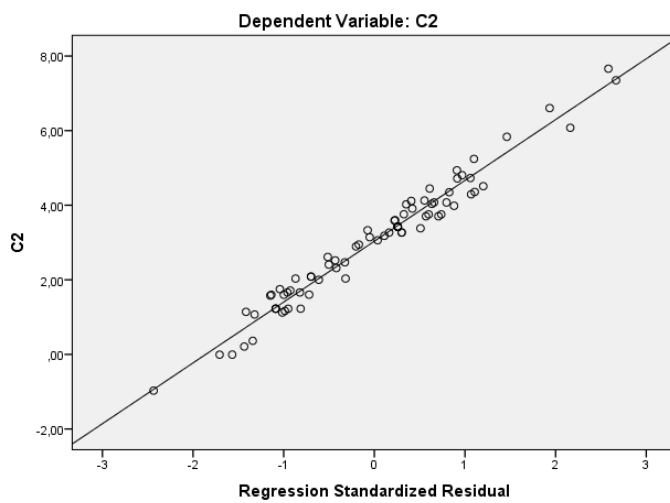
Email adres 2 : .....

Bijlage 2 - Scatterplots bij lineaire regressies

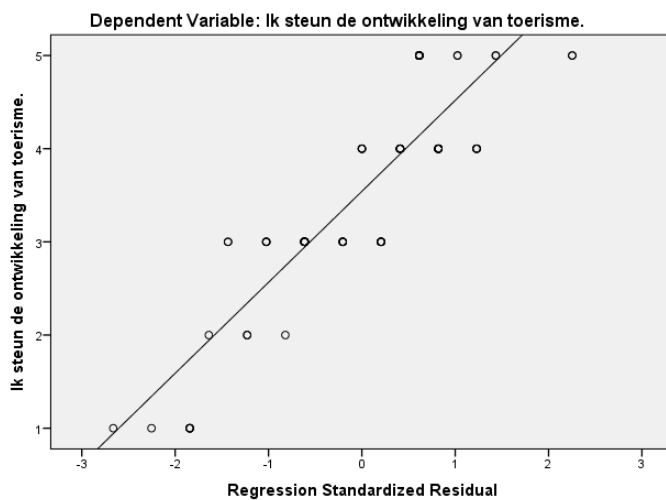
Verband 1:

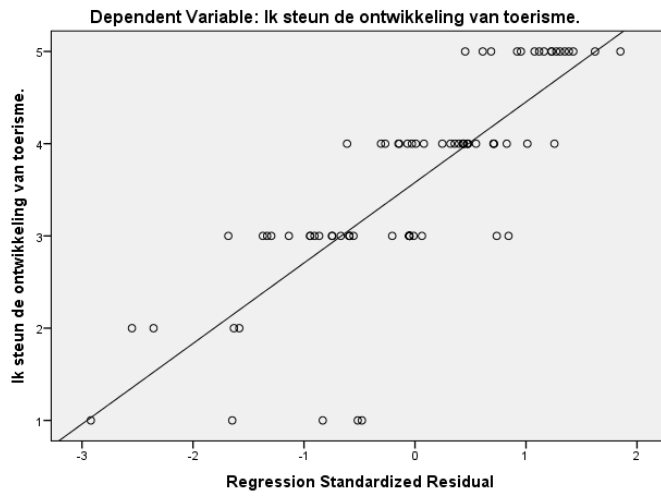
Verband 2:

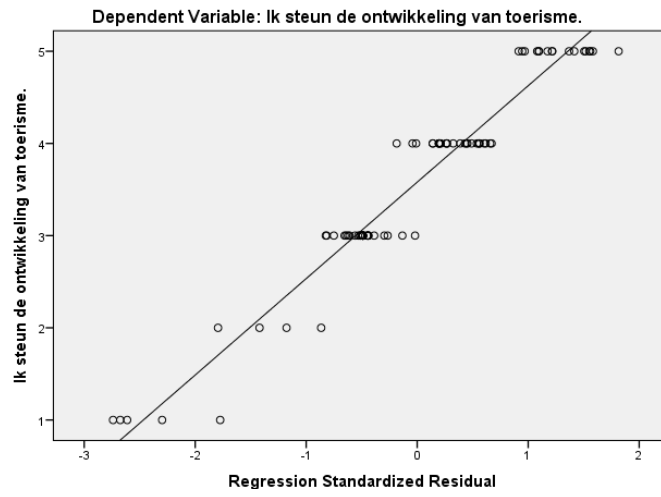
Verband 3:

Verband 4:

Verband 5:

Bijlage 3 - Tabellen uitkomsten

Principal Component Analysis

Totale verklaarde variantie (extractiemethode: Principal Component Analysis)

Component	Eigenwaarden			Verklaarde variantie		
	Totaal	%van variantie	Cumulatief %	Totaal	%van variantie	Cumulatief %
1	2,219	44,381	44,381	2,219	44,381	44,381
2	1,557	31,147	75,527	1,557	31,147	75,527
3	0,541	10,813	86,340			
4	0,355	7,096	93,437			
5	0,328	6,563	100,00			

Component Matrix (extractiemethode: Principal Component Analysis)

	Component 1	Component 2
Toerisme maakt goederen en diensten duurder.	0,381	0,809
Toerisme zorgt voor betere voorzieningen	0,858	-0,154
Toerisme versterkt onze culturele identiteit.	0,749	-0,372
Toerisme zorgt voor overlast.	0,121	0,860
Toerisme is belangrijk voor de werkgelegenheid.	0,874	-0,002

T-toetsen voor onafhankelijke steekproeven

Uitkomsten t-toetsen voor onafhankelijke steekproeven (inclusief Duitsland)

		N	Levene's test voor gelijke varianties		T-toets voor onafhankelijke steekproeven		
			F	Overschrijdingskans	t	Vrijheidsgraden	Overschrijdingskans
Ervaren positieve impact	Kust	63	0,274	0,602	-0,334	80	0,739 (eenzijdig: 0,370)
	Eiland	19					
Ervaren negatieve impact	Kust	63	0,404	0,527	-0,829	80	0,410 (eenzijdig: 0,205)
	Eiland	19					
Steun voor toerisme	Kust	66	0,003	0,956	-1,030	84	0,306 (eenzijdig: 0,153)
	Eiland	20					

Uitkomsten t-toetsen voor onafhankelijke steekproeven exclusief Duitsland

		N	Levene's test voor gelijke varianties		T-toets voor onafhankelijke steekproeven		
			F	Overschrijdingskans	t	Vrijheidsgraden	Overschrijdingskans
Ervaren positieve impact	Kust	49	0,354	0,554	0,168	63	0,867 (eenzijdig: 0,433)
	Eiland	16					
Ervaren negatieve impact	Kust	49	0,010	0,922	-0,443	63	0,661 (eenzijdig: 0,330)
	Eiland	16					
Steun voor toerisme	Kust	50	0,388	0,536	-0,644	65	0,521 (eenzijdig: 0,260)
	Eiland	17					

Mann-Whitneytoetsen

Uitkomsten Mann-Whitneytoetsen (inclusief Duitsland)

		N	Mean Rank	Sum of Ranks	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Overschrijdingskans
Ervaren positieve impact	Kust	63	41,66	2624,50	588,500	778,500	-0,110	0,912 (eenzijdig: 0,456)
	Eiland	19	40,97	778,50				
Ervaren negatieve impact	Kust	63	40,23	2534,50	518,500	2534,500	-0,880	0,379 (eenzijdig: 0,190)
	Eiland	19	45,71	868,50				
Steun voor toerisme	Kust	66	42,02	2773,50	562,500	2773,500	-1,041	0,298 (eenzijdig: 0,149)
	Eiland	20	48,38	967,50				

Uitkomsten Mann-Whitneytoetsen exclusief Duitsland

		N	Mean Rank	Sum of Ranks	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Overschrijdingskans
Ervaren positieve impact	Kust	49	33,66	1649,50	359,500	495,500	-0,495	0,620 (eenzijdig: 0,310)
	Eiland	16	30,97	495,50				
Ervaren negatieve impact	Kust	49	32,48	1591,50	366,500	1591,500	-0,389	0,698 (eenzijdig: 0,349)
	Eiland	16	34,59	553,50				
Steun voor toerisme	Kust	50	33,20	1660,00	385,000	1660,000	-0,610	0,542 (eenzijdig: 0,271)
	Eiland	17	36,35	618,00				

Verbanden

Overzicht veronderstelde verbanden

Verbandnummer	Verbandnaam
Verband 1	Persoonlijk belang → Positieve impact (positief verondersteld)
Verband 2	Persoonlijk belang → Negatieve impact (negatief verondersteld)
Verband 3	Persoonlijk belang → Steun toerisme (positief verondersteld)
Verband 4	Positieve impact → Steun toerisme (positief verondersteld)
Verband 5	Negatieve impact → Steun toerisme (negatief verondersteld)

Enkelvoudige lineaire regressies

Verband 1 - ANOVA

	Som van de kwadraten	Vrijheidsgraden	Gemiddelde kwadratensom	F	Overschrijdingskans
Regressie	47,623	1	47,623	9,767	0,003
Residual	375,449	77	4,876		
Totaal	423,072	78			

Verband 1 - Coëfficiënten

	Ongestandaardiseerde Coëfficiënten		Gestandaardiseerde Coëfficiënten	t	Overschrijdingskans
	B	Standaardfout	Beta		
Constante	9,227	0,590		15,642	0,000
Persoonlijke voordelen toerisme	0,587	0,188	3,36	3,125	0,003

Verband 2 - ANOVA

	Som van de kwadraten	Vrijheidsgraden	Gemiddelde kwadratensom	F	Overschrijdingskans
Regressie	6,984	1	6,984	2,626	0,109
Residual	204,799	77	2,660		
Totaal	211,784	78			

Verband 2 - Coëfficiënten

	Ongestandaardiseerde Coëfficiënten		Gestandaardiseerde Coëfficiënten	t	Overschrijdingskans
	B	Standaardfout	Beta		
Constante	3,675	0,436		8,436	0,000
Persoonlijke voordelen toerisme	-0,225	0,139	-0,182	-1,620	0,109

Verband 3 - ANOVA

	Som van de kwadraten	Vrijheidsgraden	Gemiddelde kwadratensom	F	Overschrijdingskans
Regressie	23,402	1	23,402	24,554	0,000
Residual	77,200	81	0,953		
Totaal	100,602	82			

Verband 3 - Coëfficiënten

	Ongestandaardiseerde Coëfficiënten		Gestandaardiseerde Coëfficiënten	t	Overschrijdingskans
	B	Standaardfout	Beta		
Constance	2,400	0,254		9,442	0,000
Persoonlijke voordelen toerisme	0,400	0,081	0,482	4,955	0,000

Verband 4 - ANOVA

	Som van de kwadraten	Vrijheidsgraden	Gemiddelde kwadratensom	F	Overschrijdingskans
Regressie	31,509	1	31,509	41,336	0,000
Residual	60,219	79	0,762		
Totaal	91,728	80			

Verband 4 - Coëfficiënten

	Ongestandaardiseerde Coëfficiënten		Gestandaardiseerde Coëfficiënten	t	Overschrijdingskans
	B	Standaardfout	Beta		
Constance	0,605	0,473		1,278	0,205
Ervaren positieve impact	0,273	0,042	0,586	6,429	0,000

Verband 5 - ANOVA

	Som van de kwadraten	Vrijheidsgraden	Gemiddelde kwadratensom	F	Overschrijdingskans
Regressie	5,289	1	5,289	4,834	0,031
Residual	86,439	79	1,094		
Totaal	91,728	80			

Verband 5 - Coëfficiënten

	Ongestandaardiseerde Coëfficiënten		Gestandaardiseerde Coëfficiënten	t	Overschrijdingskans
	B	Standaardfout	Beta		
Constance	4,043	0,240		16,818	0,000
Ervaren negatieve impact	-0,155	0,070	-0,240	-2,199	0,031

Pearson Correlation & Spearman's Rho

Uitkomsten Pearson Correlation en Spearman's Rho (*p<0,05, **p<0,01)

	Pearson Correlation		Spearman's Rho	
	Correlatiecoëfficiënt	Overschrijdingskans	Correlatiecoëfficiënt	Overschrijdingskans
Verband 1	0,336**	0,003	0,326**	0,003
Verband 2	-0,182	0,109	-0,142	0,211
Verband 3	0,482**	0,000	0,432**	0,000
Verband 4	0,586**	0,000	0,469**	0,000
Verband 5	-0,240*	0,031	-0,196	0,079

Meervoudige Lineaire regressie

ANOVA

	Som van de kwadraten	Vrijheidsgraden	Gemiddelde kwadratensom	F	Overschrijdingskans
Regressie	42,126	4	10,531	15,827	0,000
Residual	49,241	74	0,665		
Totaal	91,367	78			

Coëfficiënten (*p<0,05, **p<0,01)

	Ongestandaardiseerde Coëfficiënten		Gestandaardiseerde Coëfficiënten	t	Overschrijdingskans
	B	Standaardfout	Beta		
Constante	0,844	0,480		1,756	0,83
Ervaren positieve impact	0,238**	0,042	0,512	5,615	0,000
Ervaren negatieve impact	-0,137*	0,058	-0,209	-2,374	0,020
Persoonlijke voordelen	0,173*	0,080	0,213	2,169	0,033
Kust (0) / Eiland (1)	0,242	0,229	0,096	1,056	0,294